

Oláh Róbert

*PETŐFI SÁNDOR NAGYKŐRÖSÖN ŐRZÖTT AUTOGRÁF VERSEINEK
KRITIKAI ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS ANNAK LEGÚJABB
EREDMÉNYEI I. – A KORAI ÉVEK HAGYATÉKA (1843–1844)*

Absztrakt

2023-ban ünnepeljük a magyar irodalom lánglelkű költőjének, Petőfi Sándor (1823–1849) születésének 200. évfordulóját, amely során az esztendőt emlékévknek nyilvánították a 2017-es Arany bicentenáriumhoz hasonlóan. Ezen tanulmányomban Petőfiről és azon kevésbé nyolc autográf verseiről emlékezem meg, amelyeket az Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjteményben őriznek. A poétának tulajdonított dokumentumok közül a korai évekre (1843–1844) koncentrálni öt művet szöveghűen hasonlítottam össze az első nyomtatott kiadással, valamint a kritikai átnézetekkel. Célom volt az írásképek összehasonlítása mellett megállapítani, hogy a szóban forgó autográf iratok közül melyek azok, amelyek valóban Petőfi kézírásainak tekinthetők, és melyek zárhatók ebből ki. A források eredeti közlésével eddig nem kutatott módon szeretném ezen versek hitelességét megerősíteni vagy cáfolni. Hiszem, hogy tanulmányommal közelebb kerülhetünk azon örökséghez, amelyet a fiatal költő hagyott ránk és amely a magyar nyelv és irodalom egyik legértékesebb lenyomatai a XXI. században is. A kritikai összehasonlítással válhat teljesebbé Petőfi életművének megismerése, amely munka a további, a nem Nagykőrösön őrzött művek esetében is jól követhető, így feltáró, összehasonlító, elemző és kritikai eredményt felmutató munkák alapja lehet. Az itt közölt adatokkal tovább pontosíthatjuk egy esetleges újabb, átfogóbb kritikai kiadás vonatkozó részeit, illetve azon muzeológiai adatárakat, amelyek a Petőfi-versek kutatásának alapját képezik.

Kulcsszavak: Petőfi Sándor; autográf versek; kritikai összehasonlítás

Bevezetés

„A közösséget szolgáló szervezeteknek, így a könyvtáraknak is szükségük van másokra is céljaik elérése érdekében, ezért értékteremtő partnerkapcsolatokat kell kialakítaniuk és fenntartaniuk. A könyvtár és partnerei egymásra vannak utalva, ezáltal a közöttük lévő kölcsönösen előnyös kapcsolat valamennyiüket segíti céljaik elérésében és abban, hogy értéket teremtsenek. A jól működő könyvtár a vele együttműködő partnerekkel kölcsönösen előnyös kapcsolat kialakítására törekszik.” (Skaliczki, 2018, p. 215)

A Nagykőrös Arany János városa, hiszen a híres költő 1851 és 1860 között ebben a városban tanított a református gimnázium falai között. De a település nem csupán a nagyszalontai poéta nevével fonódott össze, hanem más, nem kevésbé jelentős magyar költők szellemével is. Ezek közül kiemelkedő Petőfi Sándor (1823–1849), aki számos szalon kapcsolódik Nagykőröshöz, hiszen ezen a településen nem csak járt, hanem mint vándorszínművész is megfordult. Emellett a költő édesapja, Petrovics István (1791–1849) egykoron a

városi mészárszékben, mint székálló legény dolgozott, valamint Petőfi fia, Zoltán (1848–1870) egy rövid ideig a helyi gimnázium tanulója volt. Mindezek mellett Petőfi és fia Nagykőrösön keltezett és a település ihlette versei megtalálhatók az irodalmi hagyatékukban, sőt, kevésbé ismert tény, hogy nyolc autográf Petőfi-verset Nagykőrösön őriznek az Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjteményben.

Petőfi versei még a poéta életében híressé tették a kiskőrösi költőt, de a verseinek eredeti kéziratái sajnos igencsak kalandos, olykor szomorú utat jártak be. Végül a XXI. századra megnyugvásul jelentős részüket a közgyűjtemények őrzött dokumentumaiként tartják számon. A kéziratok egy része sajnos örökre elveszett, illetve megsemmisült, a Nagykőrösön őrzött iratokat eddig még soha nem mutatták be sem szöveghűen, sem autográf közlésként, sem kritikai szempontból. Ezek szükségességét több okból fontos kiemelni: 1.) a költő születésének bicentenáriumi évében kiemelt jelentőségű minden Petőfivel kapcsolatos kutatás és eredmény létrejött, 2.) minden gyűjtemény kuriózuma lehet akár csak egy Petőfi kézirat is, 3.) napjainkig három kritikai kiadás-sorozat jelent meg, amelyekben ezen versek is rendre szerepelnek, bár nem azonosan, 4.) a legutóbb megjelent kritikai kiadás még nem fejeződött be, így azokban 1848-tól keltezett verset egyet sem találunk (a nagykőrösi művekből három ezen korszakra tehető!), valamint 5.) az írásképek és a filológiai változatok miatt olykor jelentős eltérések mutatkoznak az egyes közölt versekben. Mindezek hiánypótlásaként jelen művemben a Nagykőrösön őrzött Petőfi-versek közül a korai évekre, így az 1843–1844 között keletkezett művekre koncentráltam, amely kutatásomat a jövőben a további, később keltezett versekkel szeretném teljessé tenni.

Kutatásomban elsődleges szempontnak tartottam minden vers esetében az eredeti, vagy annak vélt dokumentumot felkutatni és azokat megfelelő minőségben digitalizálni, valamint fellelni valamennyi vonatkozó kritikai kiadást, illetve az első, nyomtatásban megjelent közlést. Jelen tanulmányomhoz minden autográfot kézbe véve vizsgálhattam, amely során az apróbb szövegváltozatokat is feljegyezhettem. Így a célul kitűzött öt vers esetében hat oldalnyi kéziratot, a kritikai kiadások közül Havas (Hahn) Adolf (1859–1904) 1893-as, Varjas Béla (1911–1985) 1951-es és Kiss József (1923–1992) 1973-as és 1983-as műveit vettem alapul. Az öt autográf vers öt első kiadása mellett tizenöt változatot sikerült fellelnem, így mindösszesen öt vers 25 változatát vizsgáltam meg. A Kiss (1973) kritikai kiadásban a sajtó alá rendezésben Martinkó András (1912–1989), míg a Kiss (1983) kötetnél Ratzky Rita (1952–) és Szabó G. Zoltán (1943–2018) működtek közre. A kritikai kiadások természetesen törekedtek az eredeti szövegek folyamatos emendálására (és nem eredeti szövegközlésre), de azt látnunk kell, hogy az autográfok a lehető legpontosabb források, így ezek megkerülése lehetetlen.

Jelen tanulmányomban a könnyebb követhetőség érdekében a vonatkozó verseket időrendben és külön fejezetekben mutatom be, amelyek elvi felépítése a következő: 1.) a vers általános és az autográf irat bemutatása, 2.) a dokumentum Nagykőrösre kerülésének története, 3.) a vers első nyomtatott megjelenése és ennek összehasonlítása az autográf szöveggel, 4.) a kritikai kiadások hasonlóságainak és különbségeinek tárgyalása, valamint 5.) konklúzió a vers eredetiségére vonatkozólag. Fontos megjegyezni, hogy utóbbi megítélésének esetében az írásképre, valamint a fellelhető információkra támaszkodtam, így

egy mélyebb stilisztikai vagy filológiai, illetve a műtárgyvédelmi és a konzerválási technológiákra nem tértem ki.

Az őrző közgyűjtemény rövid bemutatása

Benkó Imre (1839–1932) irodalomtörténész helyi munkássága, így az 1897-ben megjelent Arany János tanársága Nagy-Kőrösön, valamint az 1908-as kiadású Nemes családok Nagy-Kőrösön 1848 előtt című kötetei (Benkó, 1897; Benkó, 1908), valamint a lokálpatrióta szerveződések révén a XIX. század végén egyfajta törekvés jelent meg a település múltjának megőrzése és bemutatása érdekében. 1910-től a helyi gimnáziumban az úgynevezett Arany-szoba létrehozásával megvalósították a koszorús költő kultuszának bemutatását, illetve a gyűjtés irányvonalát. Ezen lépések megtételekor kiemelkedően fontosak voltak az egykori diákok és azok leszármazottainak, továbbá az Arany család személyes felajánlásai. 1925-ben egy várostörténeti kiállítás kapcsán merült fel azon ötlet, hogy érdemes volna az alföldi város történeti emlékeit egy önálló múzeumban őrizni és bemutatni. A nagykőrösi Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény jogelődjét, az Arany János Múzeumot 1928-ban Dezső Kázmér (1883–1959). egykori polgármester indítványára és saját gyűjteményeinek felajánlásával hozták létre. Az 1925-ben alakuló Arany János Társaság és az 1931-ben létrehozott Nagykőrösi Múzeumi Kör mind erős támaszt adtak a múzeum mindenkori működéséhez, ami felajánlásokkal, terepi gyűjtésekkel és vásárlásokkal egyre nagyobb törzsanyaggal rendelkezett. Sajnálatos módon a második világháború okozta kényszerköltöztetések, illetve egy tűzeset miatt a gyűjtemény jelentős része örökre elveszett.

Az 1836 és 1838 között klasszicista stílusban épült egykori huszár kaszárnya (ugyanis itt toborozták a 13. Hunyadi és a 16. Károlyi honvéd huszárezredeket) (Novák, 2000) a kiegészítést követően előbb ménteleppé, végül bontásra ítélt épületté vált. Szerencsére 1951-ben Balanyi Béla (1911–2002) muzeológus és levéltáros közbenjárásával az épület-együttes egy részének bontását még időben megakadályozták. Eközben 1957-ben a gimnáziumban megnyitották az Arany János Emlékmúzeumot, melynek vezetője Törös László (1898–1986) Arany-kutató volt. A következő jelentős év 1962 volt, amikor az Arany János Múzeum megyei fenntartásba került, aminek eredményeképp 1974-ben a múzeumot a gimnáziumi emlékmúzeummal egyesítették (Erdélyi, 2006). Így a Nagykőrössel kapcsolatos törzsanyag jelentős irodalomtörténeti gyűjteménnyel gyarapodott. A 2013-tól önkormányzati fenntartásba kerülő közérdekű muzeális gyűjtemény 2018-ban teljes körűen megújult, így annak épülete és gyűjteményeinek raktári és kiállítói terei is korszerűsödtek.

Kiemelkedő az itt őrzött irodalomtörténeti törzsanyag, amelyben Arany János mellett több jelentős író és költő iratait őrzik, így a jelen kutatásom tárgyát képező Petőfinek tulajdonított autográfokat is.

A kritikai kiadásokról röviden

A forradalom és szabadságharcot követően Petőfi verseinek egy része, így például Emich Gusztáv (1814–1869) nyomdatulajdonos által kiadásra szánt kétkötetes Petőfi összes költeményei című munkákat az osztrák rendőrség 1850 nyarán lefoglalta (Kiss, 1979, p. 43), majd megsemmisítette. A rajtaütés célja ugyan nem a korábban már kiadásra engedélyezett művek felkutatása volt, de mint azok a házkutatás során előkerültek, így az addig az 1848. évi kiadások már körözés alatt álltak, így az árusításra még nem kerülő 2500 példány is császári kézre került. Persze Emich további típusokat még forgalomba hozott, de a fenti hatósági fellépés nyomán az elkobzott kötetekből igen kevés maradt fenn. Ezen tényről jól mutatja, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeumnak is csupán egy, ezen említett, egyetlen teljes, egybekötött és címlappal ellátott kötete található meg a gyűjteményben. Érdekességképp megemlítendő, hogy ezen kötet éppen Emich magántulajdonában volt, azt egykoron sajátjaként használata. A kiadó találmányosságát mutatja, hogy azonos szedéssel később folyamatosan forgalomba hozta a megsemmisített kötetek hasonmását, így az érdeklődés miatt a készlet sohasem fogyott el (Kiss, 1979, p. 43). A versek ezen kötet tartalmával való összehasonlítása további eredményeket nem hozhat, ugyanis a vizsgált nagykőrösi autográfok ebben nem első kiadásként jelentek meg.

Petőfi műveinek kiadása igen vizontagságos volt egyrészt annak köszönhetően, hogy a forradalmár poétát már életében üldözte az osztrák cenzúra, másrészt halálának kétsége miatt a Habsburgok félték a visszatérésétől. Ezek ellenére a költő versei jó kezekben voltak, ugyanis 1846. június 26-án Emich és a poéta szerződést kötött (amely dátumot Havas és Baróti is vitatta, annak ellenére, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményében az említett egyezség megtalálható). Ebben rögzítették, hogy Petőfi műveinek 1847-es összkiadási, illetve az 1848. január 1-ét követő versek valamennyi kiadási joga egyedül Emichet illeti meg, aki így életműkiadóval lépett elő (Kiss, 1979). Fontos kiemelni, hogy Emich ritka kötete előtt Petőfi a műveit több helyen jelentette meg, amellyel a költő némi jövedelemre tett szert. A poéta anyagi nehézségei miatt kényszerült a verseit úgy kiadatni, hogy azok minél előbb bevételhez juttassák, annak ellenére, hogy a megjelenések minősége nem minden esetben tükrözte Petőfi elvárásait. Így az Emichhöz kötött szerződést megelőzően az első kiadások igen elszórtan találhatóak meg, főleg szépirodalmi folyóiratok hasábjain. A kutatást nehezíti, hogy a vágyott igazi hírnév előtt Petőfi álnéven is jelentetett meg verseket. Mindezekhez hozzá kell tennünk, hogy a kéziratok egy része az eltelt közel 200 év során sajnos örökre elveszett. Megjegyzendő, hogy az elkobzásra és megsemmisítésre ítélt kötetek hirdetését maga Emich végezte, amelyről Dersi (1954) így írt: „Petőfi versei olyan díszes köntösben jelennek meg, amilyenben magyar író művei még nem láttak napvilágot!” (Dersi, 1954, p. 4).

A Petőfi-versek a kiegyezést követően nagyobb kötettségben jelentek meg, amelyek a nyomdai kivitelezés mellett, az eredeti kéziratok szövegéhez képest is eltértek egymástól. Az 1874-ben megjelent díszes kiadású Petőfi költeményei című kötet új korszakot hozott, ugyanis ezt a kiadók a továbbiakban etalonnak vették a szöveghű közléseik alkalmával. A fenti kötet további kiadásai az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat – amelyet szintén Emich alapított – legkelendőbb kötetei voltak, így maga a kiadó is sürgette azon hiátust, hogy minél előbb elkészüljön Petőfi életművének átfogó kritikai kiadása.

Ezen munkálatokra a képzett filológust, Havas Adolfot kérte fel a kiadó. A szerző 1890-ben Petőfi valamennyi versét közreadta, majd 1892 és 1896 között jegyzetekkel látta el ezeket. Így műveiben újszerűen taglalta Petőfi hagyatékát, valamint kutatta valamennyi, a rendelkezésre álló eredeti kéziratot, illetve azokat összehasonlította a korábbi kiadásokkal. A pontos adatok közlése mellett nem teljes ezen kritikai kiadás sem, hiszen már Havas kortársa és bírálója, Baróti Lajos (1856–1933) 1894-ben rendre több tanulmányában korrigálta kollégája kritikai köteteit az Egyetemes Philologiai Közlöny lapjain. Jelezte, hogy Havas a művében a kisebb költemények kapcsán nem vette figyelembe a megjelenések időrendjét, illetve részletekbe menően megadta az egyes versek variánsainak kiigazítását. Ennek ellenére így vélekedett Havas munkásságáról: „Havas már akkor nagy munkát végzett: gondosan összehasonlította Petőfi összes költeményeit a meglévő kéziratokkal [...] nem hagyván figyelmen kívül a legkisebb irasjelet sem...” (Baróti, 1894a, p. 506). Baróti mindezek mellett művében rámutatott, hogy a megjelenések számának növekedésével a kiadott szövegek egyre nagyobb számban fognak eltérni az autográfoktól. Korábban Petőfi műveinek szövegeltérései kapcsán éppen maga Arany emelte fel a szavát: „Azt hiszünk, egy olyan író, mint Petőfi, megérdemli, hogy tiszteletben tartsák meggyőződését, s ha feketét mond, ne igyekezzenek fehérre mázolni.” (Dersi, 1959, p. 2). Az első kritikai kiadásban közölt hibák ellenére Kiss (1979) így fogalmazott Havas jelleméről és munkásságáról: „Kommentárjaiból, megközelítési módszeréből a lelkiismeretesen tájékozódó, egzaktásra törekvő tudós rokonszenves vonásai rajzolódnak ki. Munkája fontos állomás a Petőfi-kiadások történetében: megszünteti a díszkiadás okozta anarchiát; a különféle, sűrűn egymásra következő reprezentatív és népszerű, illusztrált és illusztrálatlan összkiadások többsége jó félszázadon át az általa megállapított szöveget sokszorozza; jegyzeteit, amelyekben egy több évtizedes kutatási szakasz eredményeit összegezte, jóformán csak a jelenleg folyamatban lévő új kritikai kiadás teljes sorozata teheti majd fölöslegessé.” (Kiss, 1979, p. 57).

Havas műveit Baróti kötete követte az 1900-ban megjelent Petőfi Sándor összes költeményei címmel. Ezután a század első évtizedében további Petőfi összes verseskötetek jelentek meg, de ezek ugyancsak számos eltérést mutattak egymáshoz képest. A fellelhető szövegvariánsok meglehetősen pontatlannak bizonyulnak. Varjas Béla, Kiss József és V. Nyilassy Vilma (1924–1995) 1951-es köteteiből (Varjas, 1951a; Varjas, 1951b) a kéziratokkal kapcsolatos újabb kutatási eredmények váltak megismerhetővé, amely munkák alapját képezték az 1973-tól megjelenő Kiss főszerkesztésében megjelenő kritikai köteteknek. Ezen művek már részletesebb írásképek közlését is megengedik, illetve az autográfok történetének és az egyes szövegváltozatok egymással kapcsolatos bemutatását is lehetővé teszik úgy, hogy Petőfi kézírásának változását is nyomon követhetjük az egyes kéziratok fotóinak közléseivel. Az öt kötetből álló monografikus kritikai kiadások első két kötetének (1838–1843 és 1844. január és augusztus közötti műveket tartamazák) fő-

szerkesztési munkálatait Kiss, majd elhunytát követően Kerényi Ferenc (1944–2008) irodalomtörténész vette át további három kötetben¹ (Kerényi, 1997; Kerényi, 2003; Kerényi, 2008). Sajnálatos módon utóbbi főszerkesztő is elhunyt, így Petőfi 1848–1849. évi verseiről nem jelenhetett meg az Akadémiai Kiadó gondozásában a záró, hatodik kötet.

Jelen tanulmányban olyan verseket mutatok be, amelyek – nem első közlésként- Emich kiadásában jelentek meg.

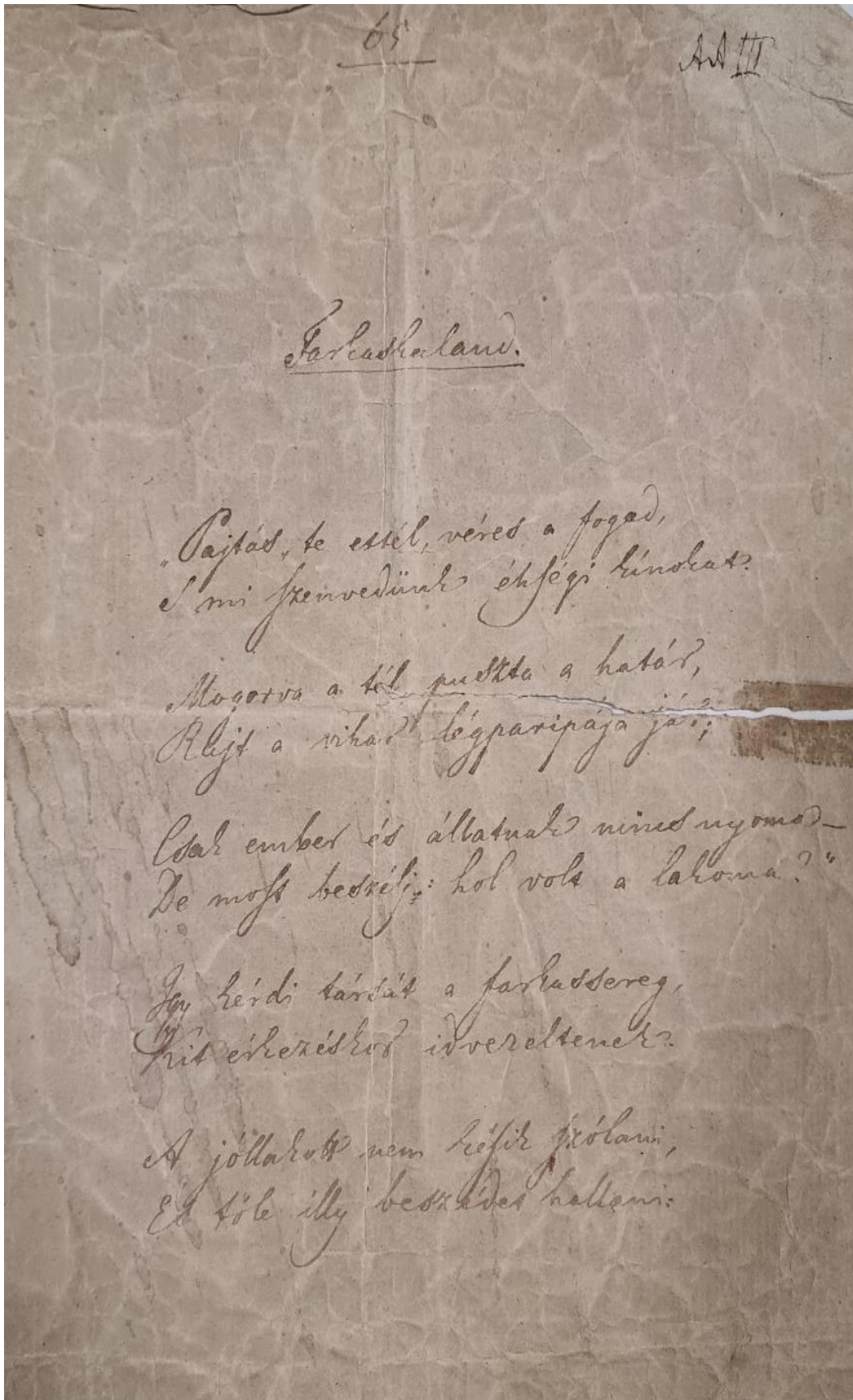
A Farkaskaland (1843) című vers elemzése

Petőfi kronológiailag első, Nagykőrösön őrzött autográf verse az 1843-ban írt Farkaskaland című mű (1. és 2. sz. ábra). A keltezése igen bizonytalan, ugyanis Havas (1893a) dátum nélkül adja közre, annak ellenére, hogy kötetének megírásakor minden fellelhető autográfot átnézett, így a nagykőrösi dokumentum is őrzi a megírás dátumát, azaz 1843 évét. Ennél érdekesebb azon tény, hogy az autográfban nem szerepel hónap és nap megjelölése, ennek ellenére Varjas (1951a) január hónapját jelöli meg a vers megírásának időpontjaként amellet, hogy az autográfban jelzett Gödöllő helyett Kecskemétet teszi meg annak helyszínévé. Kiss (1973) művében pontosítja ezen adatot, mégpedig Kecskemét esetében 1843. január 14. és április 7., vagy Gödöllő esetében 1843. augusztus hónapjára teszi a szerzemény helyét és keltezését. Baróti (1894a) művében Havast cáfolja, és 1844. augusztus hónapját adja meg az írás idejének és Gödöllőt a helyének. A bizonytalanság egyik oka, hogy Petőfi nem minden esetben jegyezte le a szerzés helyét és idejét, majd később, a versek közlésénél döntően az emlékezetére támaszkodott, vagy egyszerűen fontossági sorrendbe állítva adta át a műveit a kiadónak, illetve hogy Havas művét megelőzően is téves adatként vették át az autográf ellenére ezen információkat. Kiss (1973) mindkét adatot megkérdőjelezi és fenntartásokkal kezeli, amelyről így fogalmazott: „Nehéz magyarázatot találni erre az ellentmondásra s eldönteni, melyik téves a két adat közül (talán egyik sem: elképzelhető, hogy a költő a Kecskeméten írt verset Gödöllőn átdolgozta...” (Kiss, 1973, p. 403).

---

¹ Az 1844. szeptember és 1845. július, az 1845. augusztus és 1846 közötti, illetve az 1847-ben írt művek kritikai kiadásai.

1. ábra: A Farkaskaland (1843) című vers autográf dokumentumának első oldala

Forrás: Petőfi, 1843a

A vers Nagykőrösre kerülése és őrzése még ennél is kalandosabb. Novák (2015; 2018) műveiben ugyanazon adatot adja közre, amelyet a többi helyi autográfra is: „A szovjet Vörös Hadsereg 1944. november elején szállta meg Nagykőröst. A főhadiszállás, valamint a hadikórház a gimnázium épületében volt. Ekkor jelentős pusztulás érte a gimnázium könyvtárát, szertárait, azonban az irodalmi kincsnek számító Petőfi-kéziratokat valaki megmentette, az Arany-kéziratok nem tűntek el. A kéziratok felkutatásában, illetve előkerítésében dr. Törös László gimnáziumi magyartanárnak tulajdoníthatunk elévülhetetlen érdemeket. Neki is köszönhető, hogy Arany János születésének 140. és halálának 75. évfordulója tiszteletére készült – a Petőfi Irodalmi Múzeum szakmuzeológusai által rendezett –, a gimnázium épületében 1957-ben megnyitott Arany János Emlékmúzeum kiállításában helyet kaphattak a Petőfi-autográfiák is.” (Novák, 2015, p. 43.; Novák, 2018, p. 67).

A Nagykőrösöre kerülés pontos történetét homály fedi, ugyanis vélelmezhetőleg az 1930-as években a helyi gimnáziumban tanult a Dunavecséről származó Nagy Zsuzsannának (1828–1865) egyik rokona, akinek hagyatéka a gimnázium könyvtárába, onnan pedig a múzeum gyűjteményébe került (Novák, 2015; Novák, 2018). Novák a nevezett műveiben tévedett, adatainak háttere nem ismert, így hibásan közölte azokat, annak ellenére, hogy azok közlése között több év telt el. Adatai ellenőrizhetőek lettek volna részben vagy egészben a kritikai kiadások, a releváns kutatások és a sajtómegjelenések alapján. Csáktornyai (1880) rámutatott, hogy ezen vers már 1880 előtt Nagykőrösön volt a gimnáziumi könyvtár gyűjteményében. Emellett Nagy Zsuzsannáról, vagy ahogyan Petőfi becézte, Zsuzsikáról a későbbiekben még szó esik a Zsuzsikához című versek tárgyalásakor.

2. ábra: A Farkaskaland (1843) című vers autográf dokumentumának második oldala

66

. Ott a vityilló jufutalózeven.
 El a juhász és felesége beven.
 A ház mögött pedig tenül az öl,
 Konnan juhoknál begetésé jst.

E lárha egykánál idjén
 Két utolsó juhant. Egy úrfi s én.
 A pártoméra titkon fogja fájta
 A z úrfinak, s én éhezem a nyájta.

Ott jomprólyok a lonykó előt.
 Juhot nem kaptam én; megettem őt.

- Gödöllő. 1843. -

Hogy senkinek sem levi bevet. Petőfi kándor
 bátyám rajta vára bizonytalan
 felkapára betűt őt. Petőfiktörvén,

Forrás: Petőfi, 1843a

Petőfi Farkaskaland című versének autográf szöveges és első kiadási változata:

Petőfi, 1843a, It.74.34.1	Petőfi, 1844b, pp. 41–42
Farkaskaland	Farkaskaland
„Pajtás, te ettél, véres a fogad, S mi szenvedünk éhségi kínokat.	„Pajtás, te ettél, véres a fogad; S mi szenvedünk éhségi kínokat.
Mogorva a tél, puszta a határ, Rajt a vihar légaripája jár;	Mogorva a tél, puszta a határ; Rajt a vihar légaripája jár,
Csak ember és állatnak nincs nyoma – De most beszélj: hol volt a lakoma?”	Csak ember és állatnak nincs nyoma.... De most beszélj: hol volt a lakoma?’
Igy kérdi társát a farkassereg, Kit érkezéskor idvezeltenek.	Igy kérdi társát a farkassereg, Kit érkezéskor idvezeltenek.
A jóllakott nem késik szólani, És tőle illy beszédet hallani:	A jóllakott nem késik szólani, És tőle illy beszédet hallani:
„Ott a vityilló pusztaközepen. Él a juhász és felesége benn.	„Ott a vityilló pusztaközepen. Él a juhász és felesége benn.
A ház mögött pedig terül az ól, Honnan juhoknak bégetése szól.	A ház mögött pedig terül az ól, Honnan juhoknak bégetése szól.
E lakhoz éjszakának idején Két utazó suhant. Egy úrfi s én.	E lakhoz éjszakának idején Két utazó suhant. Egy úrfi s én.
A pásztornéra titkon foga fájt Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.	A pásztornéra titkon foga fájt Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.
Ott sompolygott ő a kunyhó előtt. Juhot nem kaptam én; megettem őt.”	Ott sompolygott ő a kunyhó előtt. Juhot nem kaptam én.... megettem őt.”
Gödöllő, 1843	na.

A két versvariáns szövegezésében különbözik a harmadik versszak „állatnak” és „allatnak”, valamint a nyolcadik versszak „éjszakának” és „éjszakának” kifejezései. Havas (1893a) kritikai kiadása már ettől eltérő, hiszen a versben önálló idézetként kezeli a 6–10. versszakok szövegét. Ezt később Varjas (1951a) és Kiss (1973) nem veszi át, hiszen ezt az eredeti autográf sem tartalmazza, így a kritikai kiadásoknál utóbbi szerkesztők ragszkodtak Petőfi idézőjeles írásképehez. Baróti (1894a) művében rámutat, hogy Havas (1893a) művében a 4. versszak helyesen „Kit érkezéskor idvezeltenek.”, amely megerősíti azon tényt, hogy az eredeti kéziratot vagy látta Baróti, vagy a kiadásokat mélyebben tanulmányozta. Figyelemre méltó különbség, hogy az utolsó versszakban az autográf folytonos szövegezést tartalmaz, még valamennyi közlés pontozással, Kiss (1973) pedig nagyobb szóköz távolság feltüntetésével adta közre a verset. Ebből arra lehet következtetni, hogy a kritikai kiadások nem vették maximálisan figyelembe a nagykőrösi autográfot, amelynek oka lehet, hogy azt vagy csak másolatban használhatták egykoron a kutatók, vagy hogy Havas és Varjas az eredeti iratot nem is láthatta. Ennek okai, hogy azok magántulajdonba, majd gimnáziumi gyűjteménybe kerültek, illetve a második világháborútól az 1950-es évek végéig azok eltűnése volt jellemző.

Petőfi Farkaskaland című versének szöveges kritikai változatai 1893 és 1973 közötti közlések alapján:

Havas, 1893a, p. 25	Varjas, 1951a, p. 23	Kiss, 1973, pp. 75–76
Farkaskaland	Farkaskaland	Farkaskaland
,Pajtás, te ettél, véres a fogad; S mi szenvedünk éhségi kínokat.	,Pajtás, te ettél, véres a fogad; S mi szenvedünk éhségi kínokat.	,Pajtás, te ettél, véres a fogad; S mi szenvedünk éhségi kínokat.
Mogorva a tél, puszta a határ, Rajt a vihar légharipája jár,	Mogorva a tél, puszta a határ, Rajt a vihar légharipája jár;	Mogorva a tél, puszta a határ; Rajt a vihar légharipája jár,
Csak ember és állatnak nincs nyoma . . . De most beszélj: hol volt a lakoma?’	Csak ember és állatnak nincs nyoma . . . De most beszélj, hol volt a lakoma?’	Csak ember és állatnak nincs nyoma.. De most beszélj: hol volt a lakoma?’
Igy kérdi társát a farkassereg, Kit érkezéskor üdvezeltenek.	Igy kérdi társát a farkassereg, Kit érkezéskor üdvezeltenek.	Igy kérdi társát a farkassereg, Kit érkezéskor üdvezeltenek.
A jóllakott nem késik szólani, És tőle ily beszédet hallani:	A jóllakott nem késik szólani, És tőle ily beszédet hallani:	A jóllakott nem késik szólani, És tőle ily beszédet hallani:
»Ott a vityilló pusztaközepen. Él a juhász és felesége benn.	„Ott a vityilló pusztaközepen, Él a juhász és felesége benn.	„Ott a vityilló pusztaközepen, Él a juhász és felesége benn.
A ház mögött pedig terül az ól, Honnan juhoknak bégetése szól.	A ház mögött pedig terül az ól, Honnan juhoknak bégetése szól.	A ház mögött pedig terül az ól, Honnan juhoknak bégetése szól.
E lakhoz éjszakának idején Két utazó suhant. Egy úrfi s én.	E lakhoz éjszakának idején Két utazó suhant. Egy úrfi s én.	E lakhoz éjszakának idején Két utazó suhant. Egy úrfi s én.
A pásztornéra titkon foga fájt Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.	A pásztornéra titkon foga fájt Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.	A pásztornéra titkon foga fájt Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.
Ott sompolygott ő a kunyhó előtt. Juhot nem kaptam én.... megettem őt.”«	Ott sompolygott ő a kunyhó előtt. Juhot nem kaptam én . . . megettem őt.”	Ott sompolygott ő a kunyhó előtt. Juhot nem kaptam én megettem őt.”
Kecskemét	Kecskemét, 1843. január	Kecskemét [?], 1843. [? jan. 14–ápr. 7.] Gödöllő [?], 1843. [aug. ?]

Annak ellenére, hogy a datálás és a megírás helyszínének kiderítése közel 180 év távlatából minden kétséget kizáróan szinte lehetetlen, mégis támpontot nyújt Kiss (1973) művének egyik érdekes információja, mégpedig, hogy „Az autográf Petőfi-kézirat a költő egykori, elveszett versfüzetének 65–66 [...] lapszámú maradványa...” (Kiss, 1973, p. 401). Ezen adatot az autográfban valóban megtaláljuk, így bizonyítható, hogy Kiss valóban a nagykőrösi dokumentumot vizsgálta és adta közre. Az íráskép, Petőfi István hitelesítése, a Nagykőrösre kerülés története, valamint Kiss (1973) feldolgozása arra enged következtetni, hogy a Farkaskaland valóban Petőfi Sándor eredeti autográf műve, annak ellenére, hogy nem kapunk választ arra vonatkozólag, hogy a XX. századi filológusok miért nem közölték szöveghűen ezen művet.

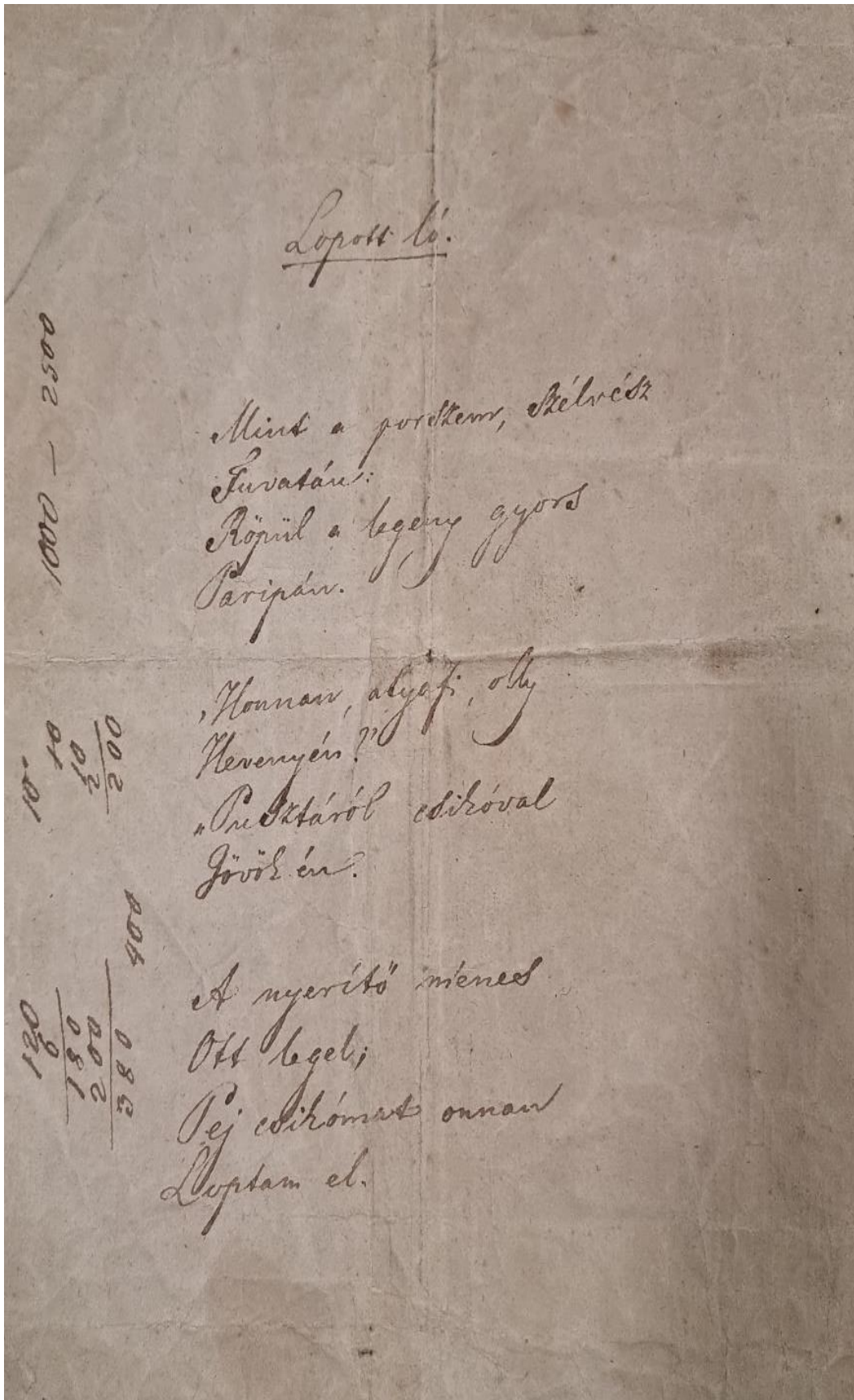
A Lopott ló (1843) című vers elemzése

A kronológiailag legkorábbi datálás alapján a második Nagykőrösön őrzött vers a Lopott ló című, amelynek pontos megírás idejét és helyét sem az autográf, sem az első közlése, Halászy (1844) műve, valamint sem az első kritikai közlésben Havas (1893a) nem

adja meg. Ez arra enged következtetni, hogy egyrészt a kiadó sem kapta meg ezen információt, másrészt a nagykőrösi irat töredék, így az eredeti szöveg jelentős része 1893 előtt elveszett. Így Havas azt nem is vizsgálhatta, csupán a közlésekre támaszkodhatott. A vers megírásának helye szintén hasonló képet mutat, amely egyértelműen nem Petőfi hibája, hiszen az autográf teljességének hiányában nem ismerhetjük, hogy ezeket megadta-e a költő. Az első közlés esetében azért sem ismerhetjük a megírás helyét és idejét, mivel Petőfi szerkesztett albumban adta közre, ahol nem minden esetben volt evidens ezen információk közlése. Ellenben Havas (1893a) a művében Kecskemétet jelöli meg a vers „születésének” helyszínéül, amelyet Varjas (1951a) és Kiss (1973) is elfogadott. Ennek ténye a filológiai elemzéseken, illetve a vers tartalma szerint beazonosítható Petőfi kecskeméti tartózkodásán alapszik. A vers töredék autográfiáját a 3. sz. ábra mutatja be.

Az autográf irat írásképe megegyezik a Farkaskaland eredeti írásképevel, de a Lopott ló című vers dokumentuma ugyan egykoron hajtogatott volt, de állapota lényegesen jobb. A versből csupán az első három versszakot tartalmazó első oldal maradt fenn az utókorra úgy, hogy annak bal oldalán a vershez nem tartozó számadási bejegyzések találhatók. A hiányzó oldalak vélelmezhetően a második világháborúban tűnhettek el, vagy semmisülhettek meg, ugyanis Havas (1893a) megadja a keltezés helyét úgy, hogy valószínűleg láthatta az eredeti iratot, vagy lehetett róla tudomása. Ezt támasztja alá, hogy olyan variánst is felsorol, amely a hiányzó autográf versszakából való, de közlése nem teljesen egyezik meg az eredetivel, így kiadása inkább hasonlít Halászy (1844) szövegezésére. Novák műveiben (2015; 2018) nem tér ki a vers ezen adataira és hiányosságaira, ellenben ugyanazon hagyatéokra hibásan hivatkozik, amelyet a Farkaskaland című vers esetében ismerhettünk meg.

3. ábra: A Lopott ló (1843) című vers autográf dokumentuma

Forrás: Petőfi, 1843b

Petőfi Lopott ló (1843) című versének autográf szöveges és első kiadási változata:

Petőfi, 1843b, It.74.34.1

Halászy, 1844, pp. 173–174

Lopott ló

Mint a porszem, szélvész
Fuvatán:
Röpül a legény gyors
Paripán.

„Honnan, atyafi, olly
Hevenyén?”
„Pusztáról csikóval
Jövök én.

A nyerítő ménes
Ott legel;
Pej csikómat onnan
Loptam el.

na.

Lopott ló

Mint a porszem, szélvész
Fuvatán,
Röpül a legény gyors
Paripán.

„Honnan, atyafi, olly
Hevenyén?”
„Pusztáról csikóval
Jövök én.

A nyerítő ménes
Ott legel;
Pej csikómat onnan
Loptam el.

Túri vásár nincsen
Messze már:
Szegény legény oda
Lovon jár.’

„Ejh, nem úgy, jó földi,
Nem úgy ám!
Adja kend csak vissza
Paripám.

Enyém a ménes, melly
Ott legel,
A csikót kend tőlem
Lopta el.”

De szavára nem hajt
A legény;
Őkegyelme már jó
Tova mén.

Mégis a gazdának
Vigaszul,
Hátra fordulván, így
Válaszol:

„Föl se vegye kárát,
Gazduram!
Hiszen úgy is elég
Lova van.

Hejh csak egy szívet birt
E kebel:
Azt is a kend lyánya
Lopta el!”

na.

Petőfi ezen első, betyárverse kiemelten értékes, hiszen először ezen műve jelent meg fordításban, német nyelven. Hazai kiadásának színteret a Szivárvány című albumban kapott, ahol Petőfi álnéven, Pönögei vagy ahogyan a tartalomjegyzékben olvashatjuk, Pönögey Kis Pálként adta közre (Halászy, 1844). Érdekességképp megemlítendő, hogy az Emich által kiadott albumban Petőfi vagy Petőfy névívással megtalálunk egy másik verset Álom címmel, amely a későbbi kutatások és közlések szerint valóban Petőfihez köthető és azt Kecskeméten írta 1843. március 5-e előtt. Ezen felül figyelemre méltó tény az is, hogy ezen verset ma Jövendölés címmel ismerjük. A fentiekkel alátámaszthatjuk azon gondolatot, hogy Petőfi a Lopott ló című versét Kecskeméten írta, azon időszakban, amelyet Varjas (1951a) és Kiss (1973) is megadnak műveikben.

A töredék három versszakot az első közléssel összehasonlítva láthatjuk, hogy a Szivárvány főszerkesztője igencsak újraszövegezte azt. Sajnos mélyebbre ható kutatást nem lehet végezni az autográf hiányossága miatt, de a később közre adott művek további különbségei igencsak figyelemre méltók. Petőfi és Halászy közlésében alapvetően csak stilisztikai különbségeket, így a vesszők és idézőjelek formai eltérését fedezhetjük fel.

Petőfi Lopott ló (1843) című versének szöveges kritikai változatai 1893 és 1973 közötti közlések alapján:

Havas, 1893a, pp. 38–40	Varjas, 1951a, pp. 30–31	Kiss, 1973, pp. 76–77
Lopott ló	Lopott ló	Lopott ló
Mint a porszem szélvész Fuvatán, Röpül a legény gyors Paripán.	Mint a porszem szélvész Fuvatán, Röpül a legény gyors Paripán.	Mint a porszem szélvész Fuvatán, Röpül a legény gyors Paripán.
„Honnan, atyafi, oly Hevenyén?” »Pusztáról csikóval Jövök én.	„Honnan, atyafi, oly Hevenyén?” „Pusztáról csikóval Jövök én.	„Honnan, atyafi, oly Hevenyén?” „Pusztáról csikóval Jövök én.
A nyerítő ménes Ott legel; Pej csikómat onnan Loptam el.	A nyerítő ménes Ott legel; Pej csikómat onnan Loptam el.	A nyerítő ménes Ott legel; Pej csikómat onnan Loptam el.
Túri vásár nincsen Messze már; Szegény legény oda Lovon jár.«	Túri vásár nincsen Messze már; Szegénylegény oda Lovon jár."	Túri vásár nincsen Messze már; Szegény legény oda Lovon jár."
„Ejh, nem ugy, jó földi, Nem ugy ám! Adja kend csak vissza Paripám.	„Ej, nem ugy, jó földi, Nem ugy ám! Adja kend csak vissza Paripám.	„Ejh, nem ugy, jó földi, Nem ugy ám! Adja kend csak vissza Paripám.
Enyim a ménes, mely Ott legel, A csikót kend tőlem Lopta el.' –	Enyim a ménes, mely Ott legel, A csikót kend tőlem Lopta el.' –	Enyim a ménes, melly Ott legel, A csikót kend tőlem Lopta el.' –

De szavára nem hajt A betyár; Ő kegyelme már jó Tova jár.	De szavára nem hajt A betyár; Őkegyelme már jó Tovajár.	De szavára nem hajt A betyár; Ő kegyelme már jó Tova jár.
Még is a gazdának Vígaszul, Hátrafordulván, így Válaszol:	Mégis a gazdának Vígaszul, Hátrafordulván, így Válaszol:	Még is a gazdának Vígaszul, Hátrafordulván, így Válaszol:
»Föl se vegye kárát, Gazd' uram; Hiszen úgy is elég Lova van.	„Föl se vegye kárát, Gazduram; Hiszen úgyis elég Lova van.	„Föl se vegye kárát, Gazd' uram; Hiszen úgyis elég Lova van.
Hejh, csak egy szivet bírt E kebel – Azt is a kend lyánya Lopta el.”«	Hej, csak egy szivet bírt E kebel – Azt is a kend lyánya Lopta el.”	Hejh, csak egy szivet bírt E kebel – Azt is a kend lyánya Lopta el.”
Kecskemét	Kecskemét, 1843. március	Kecskemét, 1843. [jan. 14 – ápr.]

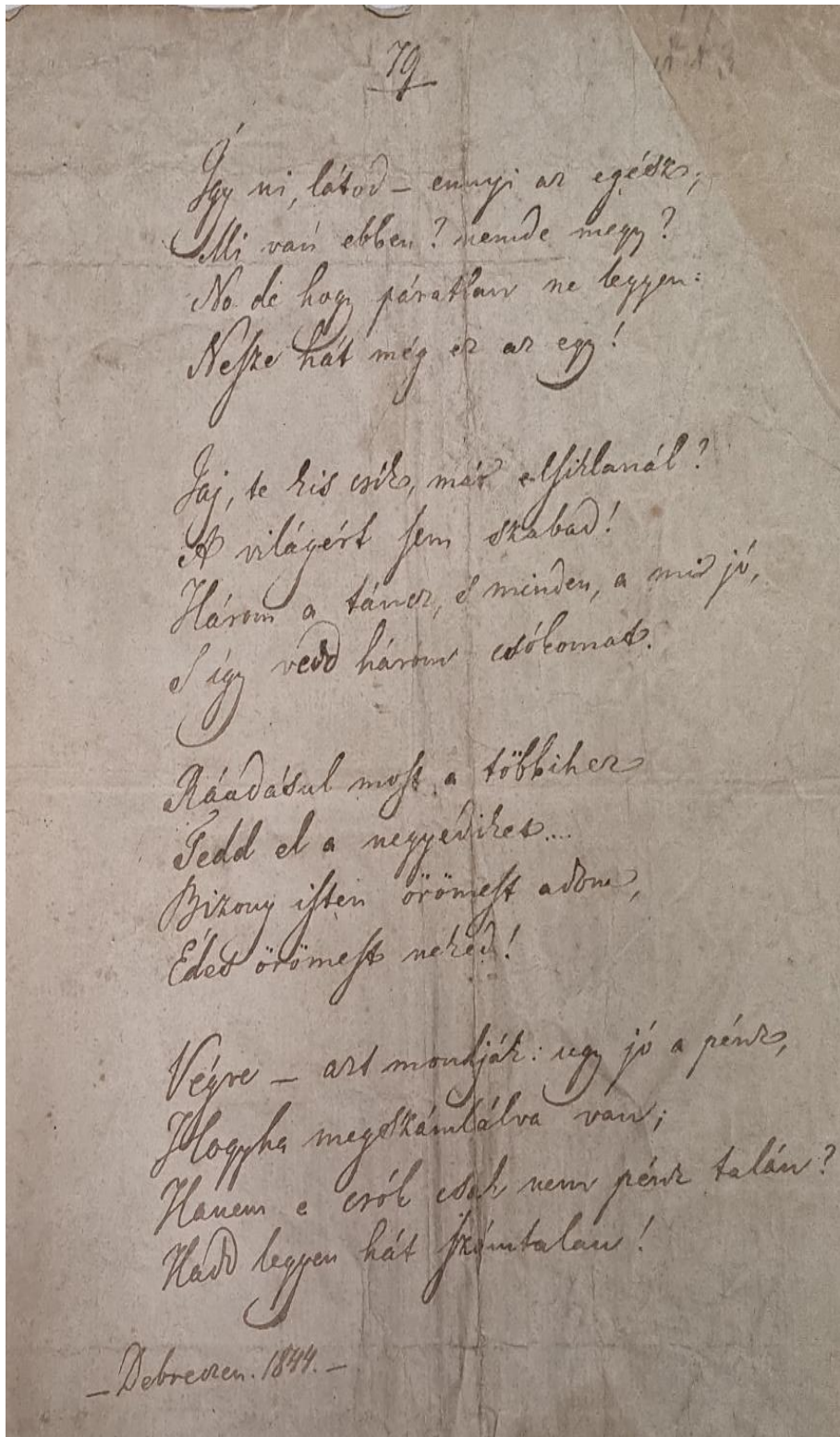
Havas (1893a), Varjas (1951a) és Kiss (1973) kritikai közléseiben lényeges különbségek a versen belüli idézetek jelölésében, így a lúdláb jelek és idéző jelek használatában vannak. Emellett figyelemre méltó a „Szegény legény” és a „Szegénylegény”, az „Ejh” és az „Ej”, az „Ő kegyelme” és az „Őkegyelme”, a „Tova jár” és a „Tovajár”, a „Gazd' uram” és a „Gazduram”, az „úgy is” és az „úgyis”, illetve a „Hejh” és a „Hej” közötti írásmódbeli különbségek. Kiss (1973) nem használ lúdláb karakter, ellenben a közlésekre jellemző régies írásmód mellett a 6. versszakban egyedül ő közli a „mely” szót „melly” alakban. Mindebből következik, hogy a kritikai közlések összehasonlítása közül és a töredék részt nem ismerve Kiss (1973) műve áll a legközelebb Petőfi eredeti kéziratához. Külön megemlítendő, hogy az Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény leltárkönyvében úgy szerepel a Lopott ló című vers, mint Petőfi István által hitelesített autográf, annak ellenére, hogy azon nem szerepel a költő öccsének írása. Ezen tényt nem lehet egyértelműen megerősíteni vagy cáfolni a Farkaskaland című versre vonatkozó autográf bejegyzésével, hiszen azon Petőfi István úgy adta meg hitelesítését, hogy „ezen iven levő versek”, azaz nem egyértelmű, hogy a bár azonos hagyatékból származó versekre gondolt Petőfi testvére, vagy csupán a Farkaskaland két oldalára. Az íráskép összehasonlítása alapján viszont úgy kell megítélnünk, hogy a Farkaskaland és a Lopott ló című versek egyazon gyűjtemény darabjai, amelyet az oldalszámolás is bizonyít. A dokumentum létéről Varjas (1951a) így fogalmazott: „Kézirata megvolt a nagykőrösi Arany János-gimnázium könyvtárában. A gimnázium igazgatóságának értesítése szerint a második világháború alatt a kéziratnak nyoma veszett.” (Varjas, 1951a, p. 382). Ugyanezt Kiss (1973) is megerősíti és egyben a 7. számú mellékletében az autográf fényképét is közre adja, ahol a nem releváns széljegyzések le vannak vágva a fotóról. Ezen szövegek összehasonlításának eredménye, hogy Kiss (1973) fotója az autográfőról készült.

Az *Így ni, látod* (1844) című vers elemzése

1844 tavasza igencsak aktív időszaka volt Petőfi költészetének, ugyanis ezen évben számos olyan hatás és élmény érte – függetlenül attól, hogy ez pozitív vagy negatív –, amelyek hatására tollat ragadva jegyezte le verseit. Ezen alkotások egyike a Nagykőrösön őrzött *Így ni, látod* című vers autográf irata (4. sz. ábra). Ezen vers is számos érdekes, máig le nem írt érdekességet tartogat, ugyanis cím nélküli írásról beszélünk (ezért is lehetséges, hogy több írásképből jelent meg a későbbiekben), valamint Petőfi oldalszámolta (79), illetve a vers megírásának a helyét és idejét is megadta a költő: „Debreczen. 1844.”. Ez azért is érdekes, mert a Petőfi versek megjelentetésének joga 1847-től szerződés szerint Emich Gusztávot illette meg, így az ő kiadásában Petőfi valamennyi művét korábban az olvasóközönség már megismerhette, leszámítva ezt, hiszen ezen vers csak jóval később jelent meg Csáktornyai (1880) művében.

Csáktornyai (Filó) Lajos (1858–1896) nagykőrösi neveltetése és gimnáziumi évei miatt is kötődik az alföldi városhoz, amely mellett az *Ország-Világ* lapban közölte Petőfi egy addig ismeretlen művét. Kutatásai szerint ezen mű már az első közlés előtt is a helyi gimnázium birtokában volt, amelyet vélelmezhetően azért nem adták közre, mert a Nagykőrösön is alkotó pályatársak, így Arany János (1817–1882), Losonczy László (1812–1879), Mentovich Ferenc (1819–1879), Szabó Károly (1824–1890), Szász Károly (1829–1905), Szilágyi Sándor (1827–1899) vagy Tomori Anasztáz (1824–1894) „nagynevű emberek egy vagy más okból nem látták jónak közzétételüket. Petőfi hírneve közös kincsünk, melyre egyaránt féltékenyek voltak ők akkor, és vagyunk mi most.” (Csáktornyai, 1880, p. 23). Ugyancsak Csáktornyai mutat rá, hogy kutatásait megelőzően ezen vers már a nagykőrösi gyűjtemény része volt, amelyhez a *Farkaskaland* és további, később tárgyalt versek is tartoznak. Emellett kiemelte, hogy a 79-es számot viseli ezen autográf, amelyről így vélekedett: „ez arról tanúskodik, hogy valami nagyobb könyvből vagy füzetből van kiszakítva, melybe Petőfi minden költeményeit gondosan összeírta.” (Csáktornyai, 1880, p. 23).

4. ábra: Az Így ni, látod (1844) című vers autográf dokumentuma

Forrás: Petőfi, 1844a

Petőfi Így ni, látod (1844) című versének autográf szöveges és első kiadási változata:

Petőfi, 1844a, It.74.34.1

Csáktornyai, 1880, p. 23

na.

na.

Így ni, látod – ennyi az egész;
Mi van ebben? nemde megy?
No de hogy páratlan ne legyen:
Nesze hát még ez az egy!

Igy ni, látod ennyi az egész,
Mi van ebben? . . , Nemde megy?
No de hogy páratlan ne legyen,
Nesze hát még ez az egy!

Jaj, te kis csík, már elsiklanál?
A viláért sem szabad!
Három a táncz, s minden, a mi jó,
S így vedd három csókomat.

Jaj! Te kis csik, már elsiklanál?
A viláért sem szabad!
Három a táncz, s minden, a mi jó?
S így vedd három csókomat.

Rádásul most a többihez
Tedd el a negyediket . . .
Bizony isten örömet adom,
Édes örömet neked!

Rádásul most a többihez
Tedd el a negyediket!
Bizony isten örömet adom!
Édes örömet neked!

Végre – azt mondják: ugy jó a pénz,
Hogyha megszámlálva van;
Hanem a csók csak nem pénz talán?
Hadd legyen hát számtalan!

Végre – azt mondják, ugy jó a pénz,
Hogyha megszámlálva van;
Hanem a csók csak nem pénz talán? . .
Hadd legyen hát számtalan.

Debreczen, 1844

Duna-Vecse, 1844. tavasza

A vers látható, hogy hiányos, annak eleje sajnos a mai napig nem került elő. Csáktornyai így fogalmaz erről: „Azonban minden esetre örömünkre szolgálna, ha a költemény első versszaka is megvolna még valakinél, hogy teljes egészében élvezhetnék olvasóink ez epigrammi zamatu, gyönyörű kis költeményt a csókról.” (Csáktornyai, 1880, p. 23). Ami biztosan megállapítható a korábbi versek írásképi összehasonlításával, hogy ezen autográf bizonyosan Petőfihez köthető, valamint, hogy annak első közlésében a kutató minimális változtatásokat végzett. Emellett kiemelendő, hogy Csáktornyai (1880) a második versszak harmadik sorának végén kérdőjelet, míg a harmadik versszak második és harmadik sorának végén felkiáltójelet használ egyfajta nyomatékosítás miatt.

Az első kritikai közlésben Havas (1893b) is rögzítette Csáktornyai (1880) azon adatát, hogy a nagykőrösi gimnáziumban volt ezen vers eredetije, de hiányosan, illetve, hogy a közlés dátuma javításra szorul. A későbbi kutatások során Varjas (1951b) ezt pontosította a Petőfi életút állomásainak meghatározásával, így arra a következtetésre jutott (amit később Kiss (1983) munkájában elfogadott), hogy az Így ni, látod című vers 1844. január vagy február hónapjának egy meg nem határozható napján kelt az autográf szerint. A megírás helye Csáktornyai (1880) szerint Dunavecse (ez időben Petőfi valóban itt tartózkodott és alkotott), Havas (1893b) szerint Pesth, míg Varjas (1951b) és Kiss (1983) szerint Debrecen.

Petőfi Így ni, látod (1844) című versének szöveges kritikai változatai 1893 és 1983 közötti közlések alapján:

Havas, 1893b, pp. 577–578	Varjas, 951b, p. 285	Kiss, 1983, p. 17
Igy ni . . .	Így ni . . .	Így ni, látod
<p>-----</p> <p>Igy ni, látod, ennyi az egész, Mi van ebben? . . . nemde megy? No de hogy páratlan ne legyen, Nesze hát még ez az egy.</p> <p>Jaj! te kis csík, már elsiklanál? A viláért sem szabad! Három a táncz s minden, a mi jó! S így vedd három csókomat.</p> <p>Ráadásul még a többihez Tedd el a negyediket! Bizony isten örömet adom, Édes örömet neked!</p> <p>Végre – azt mondják – ugy jó a pénz, Hogyha megszámlálva van; Hanem a csók csak nem pénz talán? . . . Hadd legyen hát számtalan!</p> <p>Pest</p>	<p>-----</p> <p>Így ni, látod ennyi az egész, Mi van ebben? . . . Nemde megy? No de hogy páratlan ne legyen, Nesze hát még ez az egy.</p> <p>Jaj! Te kis csík, már elsiklanál? A viláért sem szabad! Három a tánc, s minden, ami jó! S így vedd három csókomat.</p> <p>Ráadásul most a többihez Tedd el a negyediket! Bizony isten örömet adom! Édesörömet neked!</p> <p>Végre – azt mondják, ugy jó a pénz, Hogyha megszámlálva van; Hanem a csók csak nem pénz talán? . . . Hadd legyen hát számtalan!</p> <p>Debrecen, 1844. január – február</p>	<p>[.....]</p> <p>Így ni, látod – ennyi az egész; Mi van ebben? nemde megy? No de hogy páratlan ne legyen: Nesze hát még ez az egy.</p> <p>Jaj, te kis csík, már elsiklanál? A viláért sem szabad! Három a tánc, s minden, a mi jó, S így vedd három csókomat.</p> <p>Ráadásul még a többihez Tedd el a negyediket . . . Bizony isten örömet adom, Édes örömet neked!</p> <p>Végre – azt mondják: ugy jó a pénz, Hogyha megszámlálva van; Hanem a csók csak nem pénz talán? Hadd legyen hát számtalan.</p> <p>Debrecen, 1844. [jan. 1. – febr. közepe]</p>

Varjas (1951b) már a töredékről számolt be, amely a világháborúban szintén elveszett. Kiss (1983) részletesebben elemzi a Nagykőrösre kerülés tényét, ugyanis a kézirat Nagy Zsuzsanna hagyatékából került az 1860-as években a mai helyére. Ezt könnyen lehet pontosítani, ugyanis az említett hölgy 1865. március 8-án hunyt el (Antalffy, 1948, p. 3), így annak hagyatéka ezt követően kerülhetett Nagykőrösre, vélelmezhetően a férje, Balla István (1814–1890) kapcsolatai révén. A három kritikai közlés között a kis és nagy betűk használatában, a mondat végi pontozásokban és írásjelekben, a szóösszevonásokban (például „Édes örömet” és „Édesörömet”), valamint a régies kifejezések megtartásában (például „táncz”) fedezhetők fel különbségek. Érdekes, hogy ezen utóbbi kifejezés az autográfban, az első közlésen és a kritikai kiadáson „cz”-vel van feltüntetve, majd az újabb kutatások már nem így adják azt közre, ugyanis ott egységesen követetett elv szerint javították a kifejezéseket. A vers rövid töredéke miatt sem lehetnek nagy különbségek azok között, illetve abból kifolyólag, hogy a korábbi kutatók vagy az autográfot, vagy az első közlést vették alapul.

A vers eredetisége az oldalszámozással, a Nagykőrösre kerülésével és az írásképek összehasonlításával megerősíthető. Emellett a hitelességét Petőfi István bejegyzése is bizonyítja, amely a véleményem szerint elfogadható annak fényében, hogy más korabeli

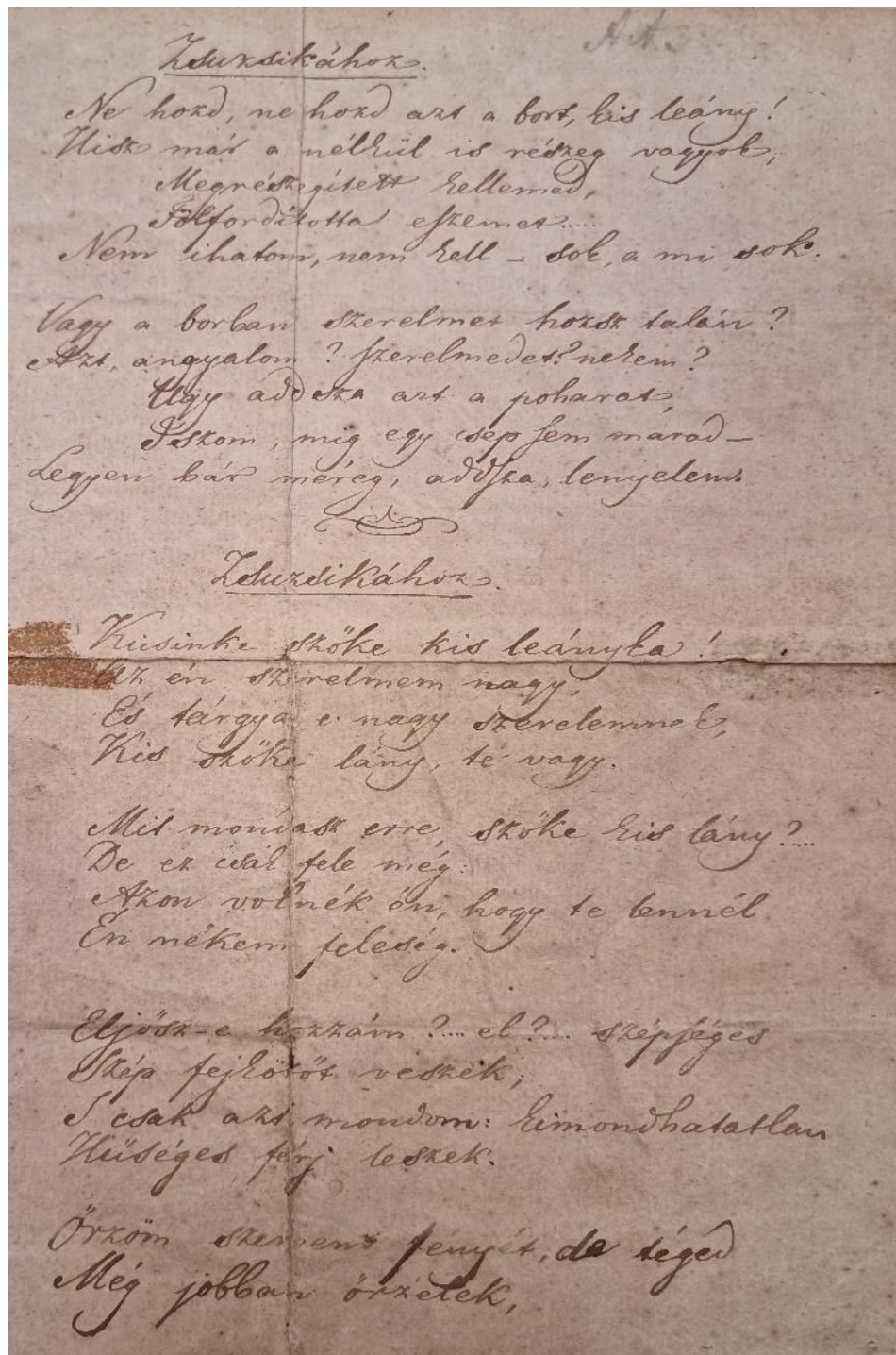
dokumentum is hivatkozik a Nagykőrösre kerülésre. Végül a vonatkozó Farkaskaland, a Lopott ló és az Így ni, látod című versek kézírása az oldalszámok mellett azonosságot mutat.

A Zsuzsikához (1844) című versek elemzése

A továbbiakban két verset mutatok be ugyanazon címmel, melynek oka, hogy Petőfi mindkét művét ugyanazon hölgyhöz, Szendrey Júlia (1828–1868) előtti múzsájához, a már említett Nagy Zsuzsannához írta és amelyek autográfjai az 5. és 6. ábrán láthatók. Az ugyanazon verscím Petőfinél igen ritka (például a Bucsú címmel 1840-ben és 1848-ban is megjelent egy-egy mű), ugyanis ha hasonló témában írt, akkor mindig változtatott az új címen egy kötőszóval, raggal, pontozással vagy melléknévvel (például az Álom című 1840-ben és az Álom... című 1846-ban megjelent versek). A Zsuzsikához című versek ritkaságnak számítanak a címüket és megszólított személyüket tekintve, ugyanis Petőfi igen szerelmes volt a dunavecsei Nagy Pál (?-?) lányába. Ezt megelőzően Petőfi szülei 1840 telén érkeztek Dunavecsére és 1841 és 1844 között bérelték házukat a jómódú Nagyéktől. Az ifjú költő köszönhetően annak, hogy ablakukból Nagyék portájára láthattak, igen hamar megismerhette a fiatal lányt. Ezen telek közelségét és a kibontakozó szerelmet írta le Petőfi szintén Dunavecsén keltezett Éjjel című versében: „Ott általellenben lakik / Az én kedves babám; / Azt várom én, ha valahogy / Még megpillantanám.” (Csanádi, 1953, p. 109).

Zsuzsika a valósággal ellentétben az irodalmi művekben kissé fiatalabbnak van beállítva. Petőfi romantikus sorainak köszönhetően („kis leány” és „Kicsinke szőke kis leányka”) a későbbi kutatók is fiatalabbnak vélték Zsuzsikát, illetve csupán a fiatal múzsa megkeresztelésének időpontja (1828. január 9.) volt ismert. A Petőfivel való 1844. évi tavaszi találkozásakor már elmúlt 16 éves, így „eladó sorban” fogadta az ifjú költőt. A poéta rövid vecsei tartózkodása alatt számos egyéb művet is írt, Zsuzsikához című versei a szerelméről szólnak. Végül Petőfi a szállás szűkösége és elhivatottsága miatt nem időzött itt sokáig. A fiatalok szerelme komolyra fordulhatott, Petőfi valószínűleg szerette volna megkérni Zsuzsika kezét (Kiss, 1983). A költő valószínűleg kaphatott bátorítást, hiszen a második vers is „megszületett”, de a románcnak vége szakadt, ugyanis Zsuzsika édesapja ellenezte a házasságot. Kiss (1983) úgy véli, hogy a második verset Petőfi levélben küldte meg múzsájának, amely így sokáig nem jelenhetett meg. Ezt az elképzelést viszont cáfolja az a tény, hogy a két mű egy lapon található, így azok vagy egy egymáshoz közeli időpontban keletkeztek, vagy Petőfi eredeti másolatot juttatott el Zsuzsikához, vagy ami a legvalószínűbb, hogy két különböző időpontban íródtak és a két mű befejezéséig Petőfi nem adta azokat oda választottjának.

5. ábra: A első és második Zsuzsikához (1844) című versek autográf dokumentuma

Forrás: Petőfi, 1844c; Petőfi, 1844d

Az első, Zsuzsikához című vers (5. sz. ábra) érdekessége, hogy a végén egyszerű, záró rajzolat látható, amely nem volt jellemző Petőfire. Az autográf és az első, Pönögei Kis Pál álneven megjelentetett mű (Pönögei Kis, 1844) között jelentős közlési különbségek vannak, így részben a mondatvégi és közbeni pontozásokra és azok mellőzésére hívnám fel a figyelmet.

Petőfi első Zsuzsikához (1844) című versének autográf szöveges és első kiadási változata:

Petőfi, 1844c, It.74.35.1

Pönögei Kis, 1844, p. 42

Zsuzsikához

Zsuzsikához

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kis leány!
Hisz már a nélkül is részeg vagyok,
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet....
Nem ihatom, nem kell – sok, ami sok.

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kis leány!
Hisz' már a nélkül is részeg vagyok...
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet –
Nem ihatom, nem kell, sok a mi sok!

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt, angyalom? Szerelmedet? nekem?
Ugy addsa azt a poharat,
Iszom, míg egy csep sem marad –
Legyen bár méreg, addsa, lenyelem.

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt angyalom?... szerelmedet?... nekem?...
Ugy addsa azt a poharat!
Iszom, míg egy csep sem marad;
Legyen bár méreg, addsa, elnyelem!

na.

na.

Az első közlést maga Petőfi adta közre 1844-ben a Pesti Divatlapban, ahol ekkor már segédszerkesztő volt. Az álnév használatának oka a még kibontakozóban lévő hírnév féltése, valamint vélelmezhetően a múzsára utalás miatti pontos személyazonosság titokban tartása és Zsuzsika elvesztése miatt érzett bánata volt. Havas (1893a) művében viszont megerősíti azon okfejtést, hogy Petőfi a két versét „szépen letisztázva elküldötte Zsuzsikának, ki a drága emléket holta napjáig kegyelettel őrizte.” (Havas, 1893a, p. 484). Az autográfban az utolsó szó nem ugyanaz („lenyelem” és „elnyelem”), amely változtatása véleményem szerint Petőfinek tulajdonítható, ugyanis előbbi beletörődést, utóbbi bátorságot sugall, fokozva ezt a mondat végi felkiáltó jellel. A kritikai kiadások szerinti összehasonlítás az alábbiakban látható.

Petőfi első Zsuzsikához (1844) című versének szöveges kritikai változatai 1893 és 1983 közötti közlések alapján:

Havas, 1893a, p. 83

Varjas, 1951a, p. 83

Kiss, 1983, p. 33

Zsuzsikához

Zsuzsikához

Zsuzsikához I.

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kis leány!
Hisz már a nélkül is részeg vagyok –
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet,
Nem ihatom . . . nem kell . . . sok, a mi sok,

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kisleány!
Hisz már a nélkül is részeg vagyok –
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet,
Nem ihatom . . . nem kell . . . sok, ami sok.

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kis leány!
Hisz már a nélkül is részeg vagyok –
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet,
Nem ihatom. nem kell. sok, ami sok.

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt, angyalom? . . . szerelmedet? . . . nekem? . . .
Úgy addsa azt a poharat,
Iszom, míg egy csep sem marad,
Legyen bár méreg, addsa, nyelem!

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt, angyalom? . . . szerelmedet? . . . nekem? . . .
Úgy addsa azt a poharat,
Iszom, míg egy csepp sem marad,
Legyen bár méreg, addsa, lenyelem!

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt, angyalom? . . . szerelmedet? . . . nekem?
Úgy addsa azt a poharat,
Iszom, míg egy csepp sem marad,
Legyen bár méreg, addsa, lenyelem!

Duna-Vecse

Dunavecse, 1844. április – május

Duna-Vecse, 1844. [ápr. 20. – jún. 15.]

Havas (1893a), Varjas (1951a) és Kiss (1983) műveikben két jelentős különbség mutatkozik, az egyik, hogy Kiss (1983) a versnek sorszámos címét jelenteti meg, továbbá, hogy az első versszakban a pontozás helyet hosszabb kihagyásokkal közölte a verset. Varjas Havashoz képest újabb információval nem szolgál, csupán közre adja, hogy a kézirat a háborúban elveszett, illetve érdekes tény, hogy a második versszak „csepp” szava Varjas (1951a) és Kiss (1983) művében „csepp” formában olvasható, ellentétben az autográfval, az első közléssel és az első kritikai kiadással. Ebből az következik, hogy Varjas az eltűnés miatt az eredetit nem láthatta. Érdekességképp megjegyzendő, hogy Havas (1893a) a második versszak záró szavát így adja meg: „nyelem”, bár ez a variáns az autográfban, az első közlésen és egyik kritikai kiadásban sem jelenik meg, amely jól mutatja Havas önkényes versformáló szemléletét. A dokumentumon korabeli helytelen ragasztás látható, illetve másik oldalán Petőfi István ezen művet is hitelesítette a kézírásával: „Elismerem hogy ezen vers Petőfi Sándor bátyám saját írása. Felegyháza Octb. 13. 867”. Mindezeket egybevetve, illetve az írásképet összehasonlítva látható, hogy ezen vers Petőfi eredeti autográfja, amelyet a kritikai kiadások is megerősítenek.

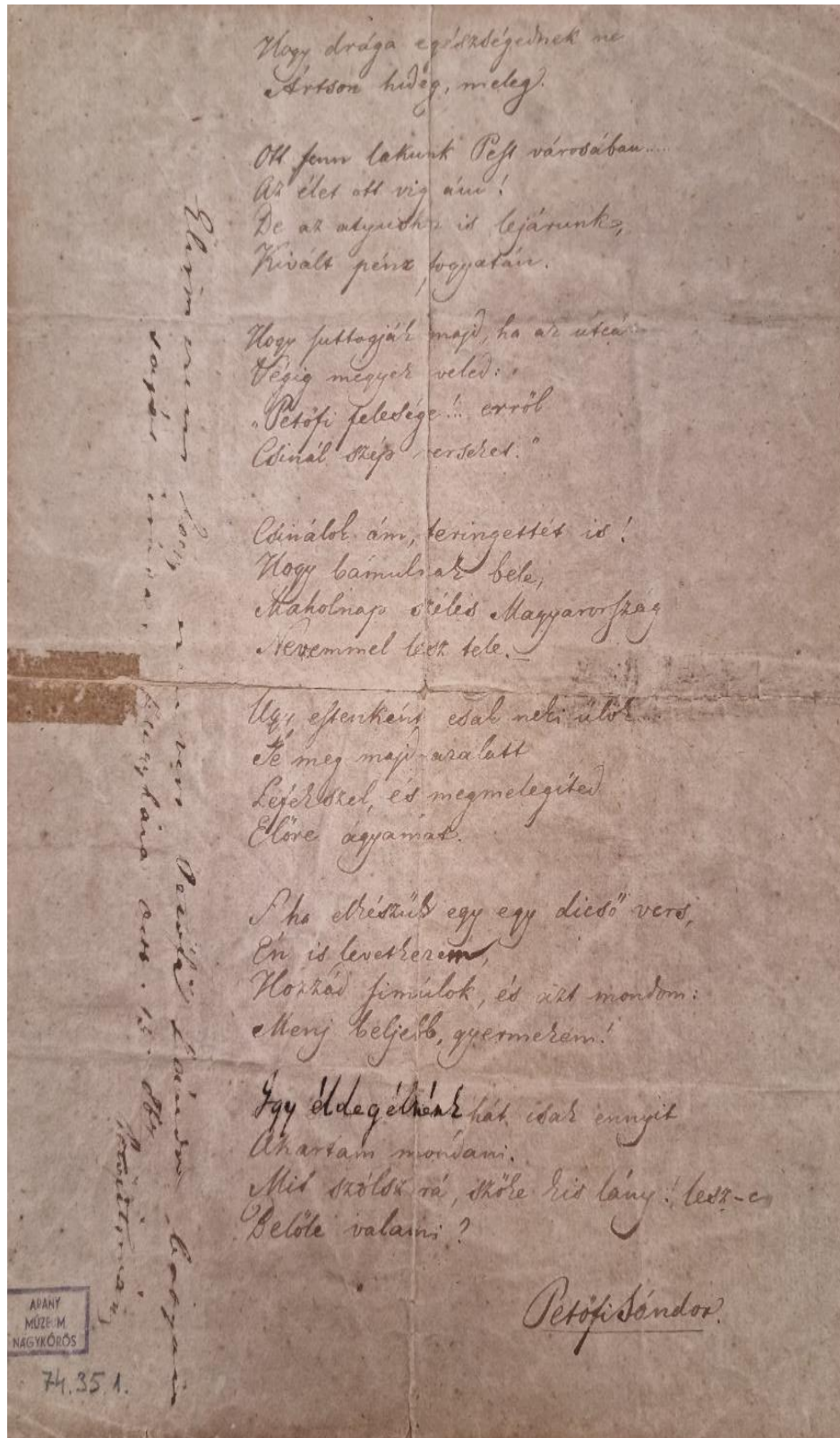
A második Zsuzsikához című vers esetében már egy jóval hosszabb művet írt Petőfi a műzsájához. Kiss (1983) rámutat arra hogy Péchy Imre (1832–1898) igen jól informált volt Nagy Zsuzsanna Petőfivel kialakult románcáról. Zsuzsika Petőfit soha nem látta viszont, 1848. február 5-én házasságot kötött a már említett Balla Istvánnal, majd a feleség 1865-ben bekövetkezett halála után Péchy kapcsolatban állt a megözvegyült férjjel. Péchy ezt követően Kiss (1983) fogalmazása szerint „akarva-akaratlan félrevezető szerepet játszott” (Kiss, 1983, pp. 280–281), ugyanis azt állította, hogy több vers és dal került Zsuzsika hagyatékából a nagykőrösi gimnázium könyvtárába, amelyek 1879-ben még ott voltak. Ezen Zsuzsikához című versek mellett az Éjjel, az Álmodom-e?, a Te szívemnek szép gyönyörűsége, az Elvennélek én, csak adnának..., a Mi foly ott a mezőn... és az Árvalányhaj a süvegem bokrétája című műveket sorolja ide Péchy (Kiss, 1983). Ezek eredetije az Éjjel és a Mi foly ott a mezőn... című versek kivételével (ugyanis ezek a Petőfi Irodalmi Múzeum tulajdonában vannak) nem lelhetők fel, így ha egykoron a nagykőrösi gyűjteményben voltak is, mára sajnos örökre elveszetteknek kell azokat tekintenünk. Külön megemlítendő, hogy az Árvalányhaj a süvegem bokrétája című vers kapcsán Baróti így fogalmazott Péchy megbízhatóságáról: „kinek adatai, mellesleg mondva, nem igen megbízhatók” (Baróti, 1894b, p. 683).

Az autográf érdekessége, hogy a vers végét Petőfi az aláírásával látta el, amely arra enged következtetni, hogy a két Zsuzsikához című vers ilyen, egy lapon történő és dedikált autográfja búcsúajándék lehetett. Az irat másik különlegessége, hogy két helyen elhalványodott az eredeti írás, amelyeket utólag sokkal erősebb színű tintával pótoltak úgy, hogy megpróbálták Petőfi betűinek vonalvezetését a lehető legjobban utánozni. Az egykori szerelmes tulajdonában, majd a hagyatékban való őrzés miatt az első publikálás majd csak jóval később, 1879-ben következett be Csáktornyai közlésében, amely a Függetlenség című politikai, közgazdasági és társadalmi napilap induló mutatószámában kapott helyett. Ebben Csáktornyai (1879) igen értékes információval szolgál az utókor számára, ugyanis „E költeménynek eredetije a nagy-kőrösi helv. hitv. főgymnázium könyvtárának legbecsesebb autográfiái közt őriztetik; mióta? nem tudom; de már ezelőtt 6–8 évvel is

másolatban forgott a diákok kezén.” (Csáktornyai, 1879, p. 3). Ez egybevág azzal a véleményemmel, hogy az irat hitelesítése idején vagy azt követően nem sokkal már Nagykőrösön volt a mű. Csáktornyai mint első közlő nem teljesen az autográfnek megfelelő szöveghűséggel adta közre az addig nem ismert művet, így a kiadásában a mondatvégi pontozás és az idézőjelek használata eltér Petőfi írásától. Eltérés a második versszakban az „Azon volnék” és „Ázon volnék”, az ötödik versszakban a „pénnz fogyatán” és „pénnzfogyatán”, a hatodik versszakban az „útcán” és az „utczán”, a nyolcadik versszakban az „ülök” és az „ülök”, valamint a kilencedik versszakban az „egy egy” és az „egy-egy” kifejezések között található. A leginkább feltűnő különbség a 7. versszakban a „Maholnap széles Magyarország” helyett „Maholnap egész Magyarország” variánst adja meg, amely különbség igen erős, hiszen Petőfi írásában földrajzi keretek közé, addig Csáktornyai inkább politikai és társadalmi keretek közé helyezi a kontextust. Mindezek mellett kiemelendő, hogy az első közlésnél a cím után pont található.

A kritikai kiadások során Havas (1893b) pusztán röviden közli a vers leírását és megemlíti, hogy az Balla István ajándéka volt. Fontos megjegyeznünk, hogy Nagykőrös és Dunavecse több neves családja kapcsolatban és rokonságban állt egymással, ezért és a gimnázium kiváló híre miatt is volt erős kapcsolat a két település között. Mindezek mellett Havas (1893b) hibásan adta közre az első közlés dátumát, ugyanis az nem a Függetlenség napilap 1880. évi 1. számában jelent meg, hanem a már hivatkozott korábbi mutatványszámban. Varjas (1951a) az autográf eltűnéséről számolt be, illetve megerősíti, hogy az első közlés valóban a mutatványszámban volt. Kiss (1983) megállapította, hogy a vers a Függetlenség 1882. október 15-i számában is megjelent.

6. ábra: A második Zsuzsikához (1844) című vers autográf dokumentumának második oldala

Forrás: Petőfi, 1844d

Petőfi második Zsuzsikához (1844) című versének autográf szöveges és első kiadási változata:

Petőfi, 1844d, It.74.35.1

Csáktornyai, 1879, p. 3

Zsuzsikához

Zsuzsikához.

Kicsinke szőke kis leányka!
Az én szerelmem nagy,
És tárgya e nagy szerelemnek,
Kis szőke lány, te vagy.

Kicsinke szőke kis leányka!
Az én szerelmem nagy!
És tárgya e nagy szerelemnek,
Kis szőke lány te vagy.

Mit mondasz erre, szőke kislány?...
De ez csak fele még:
Azon volnék én, hogy te lennél
Én nékem feleség.

Mit mondasz erre szőke kislány? . . .
De ez csak fele még.
Ázon volnék én, hogy te lennél
Én nékem feleség!

Eljősz-e hozzám?... el?... szépséges
Szép fejkötőt veszek;
S csak azt mondom: kimondhatatlan
Hűséges férj leszek.

Eljősz-e hozzám? el? . . . Szépséges
Szép fejkötőt veszek;
S csak azt mondom: kimondhatatlan
Hűséges férj leszek.

Őrzöm szemem fényét, de téged
Még jobban őrzelek,
Hogy drága egészségednek ne
Ártson hideg, meleg.

Őrzöm szemem fényét, de téged
Még jobban őrzelek,
Hogy drága egészségednek ne
Ártson hideg, meleg.

Ott fenn lakunk Pest városában.....
Az élet ott vig ám!
De az atyushoz is lejárunk,
Kivált pénz fogyasztán.

Ott fenn lakunk Pest városában,
Az élet ott vig ám!
De az atyushoz is lejárunk
Kivált pénzfogyotán.

Hogy suttojják majd, ha az utcán
Végig megyek veled:
„Petőfi felesége!.. erről
Csinál szép verseket.”

Hogy suttojják majd, ha az utcán
Végig megyek veled:
Petőfi felesége! . . . Erről
Csinál szép verseket.

Csinálok ám, teringettét is!
Hogy bámulnak bele;
Maholnap széles Magyarország
Nevemmel lesz tele. –

Csinálok ám teringettét is!
Hogy bámulnak bele;
Maholnap egész Magyarország
Nevemmel lesz tele. –

Ugy estenként csak neki ülök.....
Te meg majd azalatt
Lefekszel, és megmelegíted
Előre ágyamat.

Ugy estenként csak neki ülök,
Te meg majd azalatt
Lefekszel és megmelegíted
Előre ágyamat.

S ha elkészül egy egy dicső vers,
Én is levetkezem,
Hozzád simúlok, és azt mondom:
Menj beljebb, gyermekem!

S ha elkészül egy-egy dicső vers,
Én is levetkezem,
Hozzád simúlok, és azt mondom!
Menj beljebb gyermekem!

Igy éldegélnénk hát csak ennyit
Akartam mondani.
Mit szólsz rá, szőke kis lány! lesz-e
Belőle valami?

Igy éldegélnénk . . . hát csak ennyit
Akartam mondani.
Mit szólsz rá szőke kis lány, lesz-e
Belőle valami?

na.

na.

Petőfi második Zsuzsikához (1844) című versének szöveges kritikai változatai 1893 és 1983 közötti közlések alapján:

Havas, 1893b, pp. 519–520	Varjas, 1951a, pp. 87–88	Kiss, 1983, pp. 33–34
Zsuzsikához	Zsuzsikához	Zsuzsikához II.
Kicsinke szőke kis leányka, Az én szerelmem nagy! És tárgya e nagy szerelemnek Kis szőke lány, te vagy.	Kicsinke szőke kis leányka, Az én szerelmem nagy! És tárgya e nagy szerelemnek Kis szőke lány, te vagy.	Kicsinke szőke kis leányka! Az én szerelmem nagy, És tárgya e' nagy szerelemnek, Kis szőke lány, te vagy.
Mit mondasz erre szőke kislány? ... De ez csak fele még. Azon volnék én, hogy te lennél Én nékem feleség.	Mit mondasz erre, szőke kislány? ... De ez csak fele még. Azon volnék én, hogy te lennél Énnékem feleség.	Mit mondasz erre, szőke kislány? De ez csak fele még: Azon volnék én, hogy te lennél Én nékem feleség.
Eljősz-e hozzám? el? ... szépséges Szép fejkötőt veszek, S csak azt mondom: kimondhatatlan Hüségés férj leszek.	Eljősz-e hozzám? el? ... szépséges Szép fejkötőt veszek, S csak azt mondom: kimondhatatlan Hüségés férj leszek.	Eljősz-e hozzám? ... el? szépséges Szép fejkötőt veszek; S csak azt mondom: kimondhatatlan Hüségés férj leszek.
Őrzöm szemem fényét, de téged Még jobban őrzelek, Hogy drága egészségednek ne Ártson hideg, meleg.	Őrzöm szemem fényét, de téged Még jobban őrzelek, Hogy drága egészségednek ne Ártson hideg, meleg.	Őrzöm szemem fényét, de téged Még jobban őrzelek, Hogy drága egészségednek ne Ártson hideg, meleg.
Ott fenn lakunk Pest városában, Az élet ott vig ám! De az atyushoz is lejárunk, Kivált pénzfogyatán.	Ott fenn lakunk Pest városában, Az élet ott vig ám! De az atyushoz is lejárunk, Kivált pénzfogyatán.	Ott fenn lakunk Pest városában. Az élet ott vig ám! De az atyushoz is lejárunk Kivált pénz fogyatán.
Hogy suttogják majd, ha az utcán Végig megyek veled: Petőfi felesége ... Erről Csinál szép verseket.	Hogy suttogják majd, ha az utcán Végigmegyek veled: Petőfi felesége! ... Erről Csinál szép verseket.	Hogy suttogják majd, ha az utcán Végig megyek veled: „Petőfi felesége! ... erről Csinál szép verseket.”
Csinálok ám, teringettét is, Hogy bámulnak bele! Maholnap egész Magyarország Nevemmel lesz tele.	Csinálok ám teringettét is, Hogy bámulnak bele! Maholnap széles Magyarország Nevemmel lesz tele.	Csinálok ám, teringettét is! Hogy bámulnak bele; Maholnap egész Magyarország Nevemmel lesz tele.
Ugy estenként csak neki ülök, Te meg majd azalatt Lefekszel szépen s melegíted Előre ágyamat.	Ugy estenként csak neki ülök, Te meg majd azalatt Lefekszel szépen s melegíted Előre ágyamat.	Ugy estenként csak neki ülök. Te meg majd azalatt Lefekszel, és melegíted Előre ágyamat.
S ha elkészül egy-egy dicső vers, Én is levetkezem, Hozzád simúlok, és azt mondom: Menj beljebb, gyermekem!	S ha elkészül egy-egy dicső vers, Én is levetkezem, Hozzád simúlok, és azt mondom: Menj beljebb, gyermekem!	S ha elkészül egy egy dicső vers, Én is levetkezem, Hozzád simúlok, és azt mondom: Menj beljebb, gyermekem!
Igy éldegélnénk ... hát csak ennyit Akartam mondani. Mit szólsz rá szőke kis lány, lesz-e Belőle valami?	Igy éldegélnénk ... hát csak ennyit Akartam mondani. Mit szólsz rá szőke kislány! lesz-e Belőle valami?	Igy éldegélnénk [...] hát csak ennyit Akartam mondani. Mit szólsz rá, szőke kis lány! lesz-e Belőle valami?
Duna-Vecse	Dunavecse, 1844. április – május	[Dunavecse, 1844. ápr. 20. – jún. 15.]

A kritikai szövegek összehasonlítása során látható, hogy Havas (1893b) Csáktornyai (1879) közlését annak hibáival együtt vette át, ugyanakkor az autográf és első közléssel szemben („Lefekszel, és megmelegíted”, valamint „Lefekszel és megmelegíted”) a 8. versszakban ezt adja közre: „Lefekszel szépen s melegíted”. Kiss (1983) az alábbi alakban közölte a vonatkozó részt: „Lefekszel, és melegíted”, amiről így fogalmaz művében: „Mivel az eredeti kézirat a korábbi akadémiai kritikai kiadás munkálatai idején még nem volt hozzáférhető, szövegünk a vers első hiteles közlése.” (Kiss, 1983, p. 283). Ez tévedés, ugyanis művének közlése több ponton nem egyezik meg az autográf verssel. Érdekes adat, hogy a „Maholnap széles Magyarország” variánst az autográfon kívül csak Varjas (1951a) művében láthatjuk, aki a kézirat eltűnése miatt azt nem láthatta, így ennek közreadása csak úgy volt lehetséges, hogy az első utáni közléseket vette alapul.

A fentieket összegezve, így Petőfi István hitelesítése, a kritikai kiadások információi, valamint a szöveg- és íráskép alapján egyértelműen beazonosítható, hogy ezen Nagykőrösön őrzött vers valóban Petőfi Sándor autográf műve.

Eredmények összefoglalása

A Nagykőrösön őrzött versek teljes autográf képi, szöveghű és kritikai variánsokkal való közlése eddig még nem valósult meg, ami későbbi kutatások és főleg a pontosítások alapja lehet. A versek Nagykőrösre érkezésével kapcsolatos háttérinformációk pontosítása jelenleg is zajlik, jelen munkámban is több téves adatra sikerült rámutatnom. A művek kiadási helye és ideje mára igen jól kikutatott, azok tartalma Petőfi életútjának álmásaival jól összevethető. Kiemelendő, hogy Törös (1978) művében közreadta azon történetet, amely szerint két diákja, bizonyos Csurgay (Csurgai) László (1838–1904) és Laukó/Lauko Károly (1838–1906) fáradhatatlanul és titokban kézzel másolták Arany egy, a tulajdonában lévő, az Emich-féle megsemmisített kötetek egy példányát, így terjesztve Petőfi munkásságát. Erről így olvashatunk a Pesti Napló számában: „Tekintetes ur – kezdte beszédét a kis küldöttség szónokája – hallottuk, hogy Petőfi Sándornak már-már örökre elveszettnek hitt költeménykötetét itt őrzi tanár ur e hajlékban. Azért jöttünk, hogy megkérjük tisztelettel: engedje át nekünk, hadd másoljuk le szóról-szóra, betűről-betűre, hadd őrizzük meg gondosan elrejtve az örök pusztulástól.” (Neményi, 1899, pp. 11–12). A történethez hozzátartozik, hogy Szilágyi Sándor, Arany tanártársa Bécsből a ruhája alatt, titokban csempészte Nagykőrösre ezen kötetet és ajándékozta a szalontai poétának nagyrabecsülése jeléül (Neményi, 1899). Végül annak eldöntésében, hogy ezen kéziratok nem lehetnek-e a Nagykőrösön őrzött autográfok hasonmásai, döntő jelentőségű, hogy a forrásban, az Emich-féle kötetben csak a Farkaskaland és a Lopott ló című versek jelentek meg, továbbá azok sorszámai és oldalszámai nem azonosak az autográfokon talált adatokkal.

Az autográfok hitelesítése kapcsán fontos megjegyeznünk, hogy az azokon olvasható Petőfi István általi bejegyzések nem véletlenül kerültek fel, ugyanis azt Kiskunfélegyháza 1867. október 13-án vezette fel a versek mellé, amikor is a bátyjának emlékéül állított táblát átadták a nagyközönségnek. Ezen a nagykőrösi delegáció, vélelmezhetően mint minden, az országban zajlott fontosabb eseményen képviseltette magát, így kapva az al-

kalmon, Petőfi István értő szeme elé vitték az autográfokat. Mezősi (1973) művében megerősíti ezt, továbbá felsorolta azokat a Nagykőrösön őrzött azon verseket, amelyek ezen tanulmány alapját is képezik, valamint kifejtette, hogy „a kritikai kiadás jegyzeteihez az az örvendetes pótlás tehető, hogy a verskéziratok megvannak, a szöveg-összehasonlítás, filológiai kérdések tisztázása elvégezhető.” (Mezősi, 1973, pp. 320–321) Ezt bizonyítja azon tény is, hogy ezen verseket felolvasták (Kiss, 1983), annak ellenére, hogy volt, amelyet csak jóval később adtak ki nyomtatásban. Mindezeket egybevetve további megerősítést ad számunkra Sáfrán (1982), aki a jelen tanulmányban közölt öt nagykőrösi vers kapcsán megerősíti azok autográf mivoltát, ugyanis írásában a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában tárolt Ms 326/426–428. raktári számú tételéről így ír: „A nagykőrösi gimnázium Petőfi reliquiáiról, másolatok.” (Sáfrán, 1982, p. 137), míg az említett gyűjtemény állományadata szerint „A nagykőrösi főgimnáziumi könyvtár Petőfi-reliquiáinak másolata”. Emellett felsorolja valamennyi, vonatkozó vers címét, illetve megerősíti, hogy a Lopott ló című vers töredékes, az csupán három versszakból áll. A jelen tanulmányban vizsgált Farkaskaland, az Így ni látod és a Lopott ló című versek egy kéziratot gyűjteményből származnak, amelyet alátámaszt azok oldalszámai: 65 – 66., 79. és 80. A köztes részek sajnos hiányoznak, így vélelmezhető, hogy több Petőfi-vers autográfja örökre elveszett. Érdekességképp megemlítendő, hogy a kronológiai sorrend szerint a Lopott ló című vers a fenti listában a második helyen kellene, hogy álljon, de az oldalszámozások ezt nem erősítik meg. Ennek kiderítése a jövőben további kutatást igényelne.

A jövőben a meglévő iratok pontosabb, az eredetieknek megfelelő szöveggözléseit kell szorgalmaznunk, hiszen csak ezáltal lehet hazánk egyik legnagyobb költőjének szellemi hagyatékát maradéktalanul megőriznünk az utókornak. Minden, az eredeti szöveggözléstől eltérő közreadás Petőfinek nem az első gondolatát tükrözi, annak ellenére, hogy a művek egy részének utólagos korrektora éppen maga a poéta volt. Jelen munkámmal hiszem, hogy egy olyan hiánypótlást sikerült közreadnom, amelyre a legszebb időpont éppen a költő születésének 200. évfordulója.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni a nagykőrösi Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény munkatársainak és egyben volt kollégáimnak az autográf iratok, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeumnak a releváns adatok rendelkezésemre bocsátását. Külön köszönöm a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattár, az Országos Széchényi Könyvtár és Budapest Főváros Leváltára gyűjteménykezelőinek a nélkülözhetetlen adattári információkat. Végül köszönet illeti feleségemet, Oláhné Gulácsi Évit, aki a kutatásomban mindvégig mellettem állt és segített.

Felhasznált források

- Antalfy, Gy. (f. szerk.). (1948). Petőfi emlékét ünnepli pünkösdkor Dunavecse – Szobrot állítanak a költőnek a községben. *Kis Ujság*, 2(110), 1–6.
- Baróti, L. (1894a). Petőfi költeményeinek első kritikai kiadásáról I. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, XVIII, 505–516.
- Baróti, L. (1894b). Petőfi költeményeinek első kritikai kiadásáról I. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, XVIII, 681–692.
- Benkó, I. (1897). *Arany János tanársága Nagy-Kőrösön*. Ottinger Ede.
- Benkó, I. (1908). *Nemes családok Nagy-Kőrösön 1848 előtt*. Ottinger Ede.
- Csáktornyai, L. (1879). Petőfi egy ismeretlen költeménye. *Függetlenség*, I(1), mutatószám, 3.
- Csáktornyai, L. (1880). Petőfi egy ismeretlen költeménye. *Ország-Világ*, I(1), 23.
- Csanádi, I. (szerk.). (1953). *Petőfi Sándor összes költeményei I*. Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Dersi, T. (1954). A Petőfi-kiadások történetéből. *Népszava*, 82(17), 4.
- Dersi, T. (1959). Az első ezer példánytól – sok százezerig. Régi Petőfi-kiadásokról. *Esti Hírlap*, IV(178), 2.
- Erdélyi, E. (2006). *Kőrös körül kőrös-körül*. Nagykovács Város Önkormányzata.
- Halász, J. (szerk.). (1844). *Szivárvány. Album a miskolci tűzvész emlékéül*. Emich Gusztáv.
- Havas, A. (1893a). *Petőfi Sándor összes művei II. Költemények*. Athenaeum Részvény Társulat.
- Havas, A. (1893b). *Petőfi Sándor összes művei III. Kisebb költemények 1847–49*. Athenaeum Részvény Társulat.
- Kerényi, F. (szerk.). (1997). *Petőfi Sándor összes művei III. Petőfi Sándor összes költeményei (1844. szeptember – 1845. július)*. Akadémiai Kiadó.
- Kerényi, F. (szerk.). (2003). *Petőfi Sándor összes művei IV. Petőfi Sándor összes költeményei (1845. augusztus – 1846)*. Akadémiai Kiadó.
- Kerényi, F. (szerk.). (2008). *Petőfi Sándor összes mávei V. Petőfi Sándor összes költeményei (1847)*. Akadémiai Kiadó.
- Kiss, J. (1979). A Petőfi-költemények kiadásának története 1850-től 1945-ig. *Magyar Könyvszemle*, 95(1–4), 43–61.
- Kiss, J. (szerk.). (1973). *Petőfi Sándor összes művei I. Petőfi Sándor összes költeményei (1838–1843)*. Akadémiai Kiadó.
- Kiss, J. (szerk.). (1983). *Petőfi Sándor összes művei II. Petőfi Sándor összes költeményei (1844. január–augusztus)*. Akadémiai Kiadó.
- Mezősi, K. (1973). Kisebb Petőfi-tanulmányok. In Ikvai, N. (szerk.), *Studia Comitatus* 2 (pp. 315–332). Pest megyei Múzeumok Igazgatósága.
- Neményi, A. (főszerk.). (1899). Petőfi és Arany tanítványai. *Pesti Napló*, 50(214), 11–12.
- Novák, L. F. (2000). *Arany János Múzeum*. Arany János Múzeum.
- Novák, L. F. (2015). Az Alföld szülötte Petőfi és Nagykovács. *Forrás*, 47(1), 36–48.
- Novák, L. F. (2018). „Uton vagyok, s nem vagy velem”: Petőfi Nagykovács. *Honismeret*, 46(4), 61–69.
- Petőfi, S. (1843a). *Farkaskaland*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.74.34.1.
- Petőfi, S. (1843b). *Lopott ló*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.74.34.1.
- Petőfi, S. (1844a). *Így ni, látod*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.74.34.1.
- Petőfi, S. (1844b). *Versek. 1842–1844*. Magyar Királyi Egyetem.
- Petőfi, S. (1844c). *Zsuzsikához*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.74.35.1.
- Petőfi, S. (1844d). *Zsuzsikához*. Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Irodalomtörténeti Gyűjtemény, leltári szám: NAJM It.74.35.1.
- Pönögei Kis, P. (1844). *Zsuzsikához*. *Pesti Divatlap*, I(16), 42.
- Sáfrán, Gy. (1982). Arany János-gyűjtemény. Petőfi Sándor–Szendrey Júlia kéziratok. In F. Csanak, D. (szerk.), *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának katalógusai 13* (pp. 1–202). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára.
- Törös, L. (1978). *Arany János Nagykovács*. Nagykovács Város Kiadása.
- Varjas, B. (főszerk.). (1951a). *Petőfi Sándor összes művei I. Petőfi Sándor költeményei (1842–1845)*. Akadémiai Kiadó.
- Varjas, B. (főszerk.). (1951b). *Petőfi Sándor összes művei III. Petőfi Sándor költeményei (1848–1849)*. Akadémiai Kiadó.